

Szülőföldismeret

Régen érezzük, hogy hazai földrajz-oktatásunk nem áll azon az alapon, amelyet adni szeretnénk. Ugy érezzük, hiányzik valami, ami a tanuló lelkét, szívét, de gyakorlati gondolkozását is szerves kapcsolatba hozza *közvetlen környezetével* s ezen keresztül tágabb hazájával. Valahogy úgy érezzük, hogy tanulóinkat nem tudtuk eléggé egygyé tenni azzal a környezettel, ahol született, ahol nevelődik, amelynek adottságai szabják meg az ő életét s amelynek majdan maga is alakító, formáló tényezője lesz.

A szülőföldismeret nemcsak a hazai földrajznak, természetrajznak és történelemnek ismerete, hanem a szűkebbkörű szülőföldnek minél alaposabb átkutatása, átélése és feldolgozása, hogy mindazt, amit geológiai alakulásáról, domborzatáról, vizeiről, növényvilágáról, állatvilágáról, ásványi kincseiről, az őslakók településéről, a rajta élő lakosság életmódjáról, foglalkozásáról, szóval mindenről, amiből a szülőföld fogalma kialakul, úgy ismerje meg a tanuló, hogy az neki átélést, élvezetes ismeretszerzést jelentsen.

A népiskolai Tanterv és Utasítás már az I. osztály számára bőséges földrajzi anyagot jelöl meg, amit a beszéd- és értelemgyakorlatok körében kell ismertetni. A földrajzi megismerés anyaga itt: az otthon, a szülői ház, annak beosztása, berendezése, az udvar, kert, az otthon élete, gazdálkodása, természetesen a gyermekek tapasztalatának feldolgozásával. A lakóhelyről az iskolába kerül a gyermek s ebben a szemléleti körben gazdagítja tovább ismereteit. A II. osztály földrajzi anyaga a szülői házból indul ki, azt hasonlítja össze más, a községben lévő lakóházakkal, megfigyeli az építési módokat, az utca s a község lakóinak életmódját hasonlítja össze az otthoniakéval. A cél itt is az, hogy a gyermek tanuljon meg látni, megfigyelni, összehasonlítani, vegye észre a hasonlóságokat és különbözőségeket, de egyuttal az otthon, a szülőföld, az otthoniak és a szülőföldön élők megszerettetése. A II. osztály megfigyelésének anyaga eszerint az udvar berendezése, a kert, a benne történő termelés, termények, a terek, a lakóhely határa s annak felismertetése, hogy a szülőföld lakosai egymásra vannak utalva. Amint kiléptünk az utcára, kiterjesztjük a tárgyalást a község vagy város gazdasági életére, a határ növény- és állatvilágára, számbavesszük ásványait, rámutatunk a megélhetés körülményeire és a szülőföld távolabbi gazdasági kapcsolataira (honnan hozták ide a követ? stb.).

Továbbfejlesztve a kört, a III. osztályban az otthon

és iskola területéről kiindulva megfigyeltetjük a távolságokat, azokat megbecsültetjük, leméretjük; felhívjuk a figyelmet a különböző magasságokra, a levegő és a víz tulajdonságaira, időjárás és éghajlatra is. Feltárjuk előttük — természetesen tapasztalati alapon — szülőföldünk vízrendszerét és vizeit, megvizsgáljuk a talaját, az azon termesztett növényeket s a tenyésztett állatokat. Megbeszéljük a szülőföld lakosságának eredetét, települését, történeti emlékeit, népszokásait és művészetét, felhívjuk figyelmüket a környéken lefolyt történelmi eseményekre, a határ népének foglalkozására, nyelvére, vallására, a környék forgalmára és utvonalaire, a postai szolgálatra, a közigazgatásra (község, járás, vármegye). Bővitjük a kört a nép életmódjával, egészségügyével, erkölcsi ismertetésével. Majd rátérünk a térképre, először alaprajzkészítés, majd kicsinyítés útján. Így visszük át fokozatosan a valóságot a térképre. Megtanulunk olvasni a részletes térképen, természetesen szemlélet alapján s kirándulásokon. Itt kerül szóba a tájékozódás, a Nap járásának megfigyeltetése útján. Séta és kirándulás a községbe és a határba, a szomszédos községekbe és a közelebbi városba.

Mindez eddig a beszéd- és értelemgyakorlatok körében történik, így annak éppen a földrajzi részén van a hangsúly s abban a szülőföld földje és népe együttesen jelenik meg. Főgondolata pedig az anyagrendezés és a természeti szemlélet gyűjtése.

A szülőföldismeret fontossága napjainkban szinte elemi erővel jelentkezik. Hazánk mostoha körülményeiből egyetlen kivezető utat látunk: azt, amely a nemzeti öntudatot abból a nemzeti érzésből kívánja kifejleszteni, melynek gyökerei a szülőföldismeret és szeretetből táplálkoznak. A szülőföldismeret és ennek révén a szülőföldszeretet lesz az az alap, amelyből kilombosodhat erős nemzeti önbizalmunk, nemzeti közösségérzésünk és elhivatásunkba vetett rendíthetetlen hitünk. Az iskola feladata, hogy a vallás-erkölcsi nevelés mellett olyan nagyon erős nemzeti öntudatot, büszke faji érzést és szülőföldszeretetet oltson a tanulók lelkébe, hogy ezzel felvértezve ellen tudjanak állni minden kísértéssel szemben, amely lelki integritásukra tör. A mai lélekfertőzés ellen legjobb orvosszer az a nevelőtanítás, amely a magyar gyermeket gyakorlati ismeretekben gazdaggá, nemzeti öntudatban meggyőződésesen magyarrá s szülőföldjének s azon keresztül hazájának rájongó gyermekévé neveli.

A szülőföldismereten alapuló földrajz- és történelmi tanításnak bizonyos szociális hatása lesz: a városi gyermekeket kivezeti a hazai föld gondolatához s belátja, hogy az állam életében minden tényező milyen sok szállal fűző-

dik össze egy nagy és megbonthatatlan egésszé, s így elvezet egyuttal a föld népének megbecsüléséhez is. Viszont a falusi gyermekeknél a mindenekfölött álló földszeretetet — amely természeténél fogva bizonyos szűklátókörűséget okoz — kiterjesztjük az egész haza földjére, így mindkét életközösségben élő gyermek megérti, hogy a város és falu egymásra vannak utalva s hogy a legegyszerűbb igényeket sem tudja kielégíteni az ember a saját földjéből, még a község területéről sem, hanem az egész ország ősi területének minden része szükséges ahhoz, hogy a nemzet megélhessen és legfontosabb szükségleteit kielégíthesse.

Az ily módon keltett hazaszeretet és nemzeti öntudat megérteti a tanulókkal, hogy a haza földje megszabja ugyan a gazdasági lehetőségek általános határait, de mégis a *dolgozó nemzet* az, amely a lehetőségek kereteit betölti. A nemzet boldogulása annál inkább biztosított, mennél több munkát fordít földjére s mennél céltudatosabban rendezi be annak felszínét. A nemzet birtokába véve a természet adományait, annál vagyonosabb, boldogabb lesz, mennél szorosabb kapcsolatba lépett vele.

A szülőföldismeret azonban nem elégedhet meg csupán a beszéd- és értelemgyakorlat, vagy a földrajz- és történelemtanításban való helyetfoglalással, még azzal sem, hogy minden gyermekkel megismerteti szülőföldje földrajzi, gazdasági és történelmi jelentőségét és nevezetességeit. Célt csak akkor érünk, ha a tanuló úgy nézi szülőföldjét, annak életét, multját és jövőjét s benne a maga feladatát, azzal a tudattal, hogy neki kötelessége azt ismerni, kötelessége hálával és kegyelettel gondolni mindazokra, akik szülőföldjét megalapították, nagyra fejlesztették, és érezze beletartozandóságát szülőföldje közösségébe, történelmi életébe. Ébredjen tudatára annak, hogy ő is egyike azoknak, kikért az ősök annyit szenvedtek, dolgoztak, akikért annyi vér folyt ott az idők folyamán. Érezze át azt, hogy szülőföldje minden talpalatnyi földje vérrel-könnyel-verejtékkel vált tulajdonunkká, kenyér-adónkká.

Magától értetődik ezek után, hogy a szülőföldismeretnek minden tantárgyban helyet kell adnunk megfelelő alkalmazásban. A földrajz és történelmen kívül a magyar nyelv tanításakor valóságos kincsesbánya lesz a szülőföld nyelve, szólásmódja, példabeszédei, népdalai, mondái, regéi, legendái s ezek felbecsülhetetlen értékei a magyar művelődésnek. Ezek gyűjtögetése, csoportosítása, feldolgozása is a szülőföldismeret elvét szolgálják. Minden magyar tájnak megvolt a maga jellegzetes költője, írója, aki megénekelte a táj szépségeit, megrajzolta ott élő magyarját. (Petőfi az Alföldet és népét, Arany Nagyszalonta vidé-

két, Tompa, Mikszáth a gömöri tájat és népet, Gárdonyi a történelmi magyar tájat és népet, Jókai Komárom és vidékét, Kisfaludy Sándor a Balaton vidékét, stb.) A számolási órákon szülőföldünk népmozgalmi adatait használjuk előbb, s csak azután bővítjük ki azt az egész nemzetre. (Miből készülnek községünkben a lakóházak; hányan élnek egy-egy szobában, mennyi az analfabéta, milyen a csecsemő-halálozás? stb.) A természettan és vegytani tanításunk is elsősorban a szülőföldön észlelhető, található tűneményekkel, ásványi kincsekkel foglalkozzék, figyeltesse meg azokat a természeti és gazdasági (háztartási) ismeretek nyújtása alkalmával. (Felhasználhatjuk itt az ipar, kereskedelem életére, fejlődésére vonatkozó adatokat is.) Az ének-órákon — ha van — a helyi népdalokat énekeltesük, a kézimunka-órákon használjuk fel községünk vagy környékünk sajátos házi és népművészetét, a női kézimunkánál szinte felbecsülhetetlen értékeket mutatunk meg a népi kézimunka felelevenítésével, gyűjtögetésével, felhasználásával. Az egészségtan, háztartástan, rajz is szívesen állítsa tárgykörét a szülőföldismeret szolgálatába.

Mindezt azonban meg kell előznie — a tanító szempontjából — egy nehéz munkának, amely nélkül mit sem tehet a szülőföldismeret tanítása terén. Ez a szülőföld monografiája, amely azonban nemcsak annak történeti múltjával, hanem mai állapotával is foglalkozik s arról tiszta képet ad. Ez bizony csak hosszú évek munkája által érhető el, de segítségünkre lehetnek ebben a gyermekek is, akik amugy is szeretnek gyűjtögetni. A gyűjtésnek legalkalmasabb módja az, ha a mai állapotból visszafelé haladva kezdjük a kutatást. Felhasználhatjuk itt a falu öregjeinek elbeszéléseit, ellenőrizhetjük ezeket az utca- és dülőnevek, a temető sírfeliratainak összehasonlításával. Figyeljük meg a község lakóinak nevét, ez sokszor rávezet az őstelepülők származására.

Ez a munka két szempontból lesz nagyértékű. Először a nevelés-tanítás szempontjából, amelynek — ime — szinte középpontjává éppen a szülőföldet kívánjuk állítani. De igen nagy szolgálatot tesz *nemzeti* szempontból is és sok téves, rosszindulatu történelemhamisításnak vehetjük elejét (lásd az utódállamokban!).

Igy érzi és éli át majd a magyar gyermek *Szózatunk* örökre élő sorait:

Ez a föld, melyen annyiszor

Apáid vére folyt;

Ez, melyhez minden szent nevet

Egy ezredév csatolt.